

RIZIKA ZANEDBÁNÍ PŘÍPRAVY MLADÉ GENERACE NA KRIZOVÉ STAVY

RISKS OF NEGLECTING THE YOUNG GENERATION PREPARATION FOR CRISIS SITUATIONS

Josef JANOŠEC, Petr KADLEC, Václav NÉTEK

Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/042_vol4special_janosec_kadlec_netek.pdf.

Abstract

We are submitting information about the experiment for the project which is aimed at origination of the sample of young generation ideas about the capability of the society to respond to crisis situations. The project follows the research of possible methods for putting issues of security and seriousness near to young generation. In the report there are introduced research activities of the involved team and also separate results of young generation and their attitudes to specific emergency events and crisis situations according to particular crisis steps are presented there. There will be described generation differences which are to be apply as a base for preparation of following measures for changes of security behaviour of individuals in microregion, teams of Integrated Rescue Service for development of theory of securitology and for those who will deal with making of security methods.

Keywords

Crisis situations, emergency events, security, seriousness, young generation, security behaviour.

ÚVOD

Experiment k projektu měl ověřit možnosti vytvoření vzorku představ mladé generace o schopnosti společnosti reagovat na krizové situace. Problémem bylo nalezení přístupu, který by umožnil na jedné straně odhalení toho, co si skutečně myslí „mladí“ a na druhé straně bylo cílem, aby se naučili samostatné výzkumné činnosti. Je to experiment na cestě, která směřuje k výzkumu přijatelných postupů pro přiblížení problémů bezpečnosti a nebezpečnosti mladé generaci. Proč? Protože právě tato generace bude řídit a zajišťovat ochranu obyvatelstva a bezpečnost společnosti v blízké budoucnosti. Protože hypoteticky předpokládáme, že vnímají bezpečnostní problémy jinak, než jejich rodičové a prarodičové.

Základní idea projektu předpokládá samostatné tvůrčí zapojení mladých členů týmu do výzkumné činnosti. K tomu řídicí skupina experimentu připravila **15**

krizových situací. Mladý výzkumník měl k vybraným situacím zpracovat podklady (příběhy), v nichž popsal: jaké činnosti by provedl on („**Já**“), členové rodiny („**Rodina**“) a přátelé, s nimiž tráví volný čas („**Přátelé**“). Dalším krokem bylo vytvoření krizového scénáře samotným mladým výzkumníkem. Experiment probíhal ve dnech 13. března až 6. června 2008 a byl zakončen společným seminářem účastníků (6. června 2008) v Institutu ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč (dále IOO).

V metodické přípravě vedoucích skupin (13. března 2008 v IOO) byla vyložena představa o činnostech výzkumných skupin při experimentu. Významná pozornost byla věnována doporučením pro výběr mladých členů výzkumné skupiny. Experiment probíhal ve zvolených čtyřech regionech České republiky: Praha, Slaný, Šumperk a Pardubice. Do příspěvku jsou zahrnuty zkušenosti z experimentu v Pardubicích.

Pro výběr mladých výzkumníků byly navštíveny tři střední školy v Pardubicích. Vedoucí skupiny (pplk. Mgr. Petr Kadlec, Ph.D.) projednal s řediteli škol záměr výzkumu, možnosti a způsoby výběru studentů, včetně předpokládaných požadavků na jejich uvolňování. Vedle materiálů o IOO byli ředitelé podrobněji seznámeni s cíli výzkumu. Pro experiment měli pochopení. Výzkumná skupina: vždy tři studenti a jeden vedoucí, byla vybrána ze Střední průmyslové školy elektrotechnické a vyšší odborné školy v Pardubicích. S vybranými studenty byl proveden motivační pohovor a domluveno pracovní setkání v IOO.

Ve prospěch vedení mladých členů týmu k naplnění záměrů výzkumu a ke zvýšení jejich motivace připravil vedoucí skupiny soubory materiálů, s předurčením pro základní seznámení s bezpečnostní problematikou a základními činnostmi složek Integrovaného záchranného systému – IZS ČR. Součástí podkladových materiálů byl TOMÍK (z anglického „*to meet*“, tj. „*jít naproti*“ pomoci, nebo také „*pomoz si sám při vzniku mimořádné situace, než ti někdo pomůže*“), který obsahoval již zmíněný soubor 15-ti mimořádných stavů, které jsou předmětem výzkumu mladé generace.

1 VÝBĚR KRIZOVÝCH SCÉNÁŘŮ A MOTIVAČNÍ AKTIVITY

Na pracovním setkání byla členům skupiny vysvětlena představa o způsobu jejich zapojení do výzkumu a jejich předpokládaná samostatná činnost. Mimo jiné jim bylo vysvětleno, že chceme zjistit skutečné reakce, surové poznatky a ne odpovědi naučené pro školní přezkoušení. Že potřebujeme z jejich okolí zaznamenat to, co dotazované napadne jako první. Že nejde o zkoušení, ale o zjištění toho, jaká je první reakce. Jinak by výzkum nesl stopu systémové chyby, protože by většina respondentů, včetně výzkumníků, odpovídala stejně. A to není předmětem výzkumu.

Experiment předpokládal, že v krátké časové době jeho průběhu nebude možné naplnit celý soubor 15-ti mimořádných stavů. Proto bylo doporučeno, aby si v jednotlivých skupinách mladí výzkumníci sami vybrali některá témata

z TOMÍKA. Po uvedení do problematiky proběhla společná diskuse k výběru scénářů. Pardubická skupina postupně vylučovala mimořádné stavy, které budou zpracovány do scénářů, a provedla následující výběr:

1. scénář - Zamoření ovzduší.

2. scénář - Evakuace s návazností na celkový výpadek elektrické energie.

3. scénář - Zůstalo mi jen, co mám na sobě.

Vedoucí skupiny použil různé multimediální prostředky: filmové prezentace, příručky pro ochranu obyvatelstva z různých regionů, dostupné didaktické pomůcky. Mladí výzkumníci se s uvedenými materiály dosud nesetkali a projevíli o problematiku velký zájem. Po závěrečné diskuzi byly společně se studenty navrženy exkurze s praktickými ukázkami pro motivaci a doplnění jejich informací ke zvoleným scénářům.

V průběhu experimentu skupina pro motivaci k výzkumu navštívila: IOO, Magistrát města Hradce Králové, odbor obrany a krizového řízení, Krajské ředitelství HZS ČR Královéhradeckého kraje a požární stanici Hradec Králové, Operační informační středisko HZS ČR Královéhradeckého kraje, Městskou policii Pardubice, úkryty v regionu Pardubice, přečerpávací vodní elektrárnu Dalešice a jadernou elektrárnu Dukovany. Odborní pracovníci velmi ochotně studentům předávali informace z praxe, které se týkaly vybraných scénářů. Odpovídali výzkumníkům na jejich doplňující dotazy. Studenti měli možnost poznat záchranářskou techniku a vybavení, které se používají při základních scénářích k záchraně osob a k ochraně obyvatelstva. Dále se mohli seznámit s režimovými a bezpečnostními opatřeními navštívených pracovišť.

2 SCÉNÁŘ ZAMOŘENÍ OVZDUŠÍ

Mladí výzkumníci se v první řadě vyjadřovali k tomu, jaké činnosti by v této situaci neodkladně provedli. Shodli se na potřebě improvizované ochrany. Použili by vlhký kapesník, mokrou utěrku a v případě zamoření ovzduší by přešli na odvrácenou stranu domu nebo bytu. Dále předpokládali v osobních ochranných prostředcích použití filtru na dýchání s ochrannou maskou. Jejich další činnosti by směřovaly k zatěsnění oken a dveří. Diskutovali mimo jiné problematiku **dostupnosti a očekávání na zveřejnění informací péčí státní správy** při krizové situaci. Uváděli zapnutí televize, rádia nebo jiného zdroje informací. Snažili by se zjistit, jakou nebezpečnou látkou je zamořeno ovzduší a jak se mají proti jejím účinkům chránit. V prvotní reakci se rovněž diskutovala možnost evakuace. Zajímavé byly projevy aktivního přístupu v informování okolí a známých o nebezpečné situaci (zejména telefonicky). Projevila se starost o nejbližší příbuzné v místě nehody a snaha o zjištění jejich zdravotního stavu.

Jak dopadl jejich výzkum o představách činnosti **rodiny a příbuzných?** Výzkumná skupina rozdělila reakce na postupy při pobytu v trvalém bydlišti nebo mimo domov. Jeden z mladých výzkumníků uváděl telefony na krizová čísla 112, 150, 155, 158 a na základě získaných informací by skupina varovala blízké okolí a známé o možném nebezpečí. Rodina a příbuzní často uváděli „opatřit si filtr na

dýchání s ochranou maskou“. Skupina dále zjistila námět na zakrytí povrchu těla oblečením a urychleně se dostat domů. Pokud by je mimořádná událost zastihla doma, neotevírali by okna a dveře, utěsnili by je a snažili by se získat informace z informačních zdrojů, v očekávání pokynů k dalšímu postupu. Zajímavá byla poznámka o důležitosti „zjištění, zda není kontaminována voda“.

Výsledky výzkumu u skupiny přátel. Výzkumníci vyhodnotili, že se objevuje pojem ochranná maska s návazností na ochranný filtr. Respondenti uvádějí: „jestli je město vybavené ochrannými maskami, tak je použít, jinak přejít k improvizované ochraně, např. mokrý ručník, a podle evakuačního plánu opustit zamořenou oblast.“ **Přátelé** mimo jiné uvádí použití mobilních operátorů pro plošné informování formou SMS. Reakce byly hodnoceny jako podobné respondentům z rodiny a příbuzných. Navíc bylo zaznamenáno uvažování o samovolné evakuaci. Pozorována byla poznámka o zachování klidu a významu komunikace mezi jednotlivými osobami. Při rozhovorech o problému bylo výzkumníky vnímáno, že se zabývali pojmem zodpovědnosti v této mimořádné události (výzkumníci uvádějí příklad „neohrozit život svůj ani život ostatních“).

Zobecnění písemně vypracovaných krizových scénářů, zpracovaných mladými výzkumníky. HZS ČR sehrává významnou roli pro zvládnání mimořádných a krizových situací. Projevila se osobní zkušenost a pozitivní vliv zkoušek sirén, protože studenti často ve svých příbězích zmiňují „začaly znít sirény“. První činnost, kterou by udělali při zamoření ovzduší, je zavřít okna a dveře, následně je utěsnit. Vyjadřují starost o své blízké a známé. V jednotlivých příbězích je často předpokládáno použití prostředků improvizované ochrany osob a osobních ochranných prostředků. Předpokládali volání na tísňovou linku 112, poukázali i na vytíženost v případě výskytu mimořádné události. Zde můžeme pozorovat určitý vliv exkurze na **Operačním informačním středisku HZS ČR**. Při poskytování informací dávali studenti velký důraz na využití rozhlasu, televize a internetu. Uvědomili si i „stres“ v mimořádné události, hlavně ve spojitosti „zůstal jsem doma sám“. U věkové skupiny osmnáctiletých se projevil jejich pozitivní postoj k životu, aby mimořádná událost byla zvládnuta **bez ztrát na životech**.

Názory **rodičů a prarodičů** prezentovali takto: Okamžitě zapnout televizi a rozhlas. Pokud by byli mimo trvalé bydliště, snažili by se použít prostředky improvizované ochrany. Pro komunikaci by použili tísňové linky. Projevuje se u nich určitá tendence spoléhání na hlášené pokyny pro další činnost obyvatelstva.

Je zajímavé, že scénář **zamoření ovzduší** skupina pardubických studentů vnímá jako nejvíce pravděpodobný. Je možné, že je to důsledek života v určitém regionu, kde vzhledem k místnímu průmyslu mohou takové situace nastat.

3 SCÉNÁŘ EVAKUACE S NÁVAZNOSTÍ NA CELKOVÝ VÝPADEK ELEKTRICKÉ ENERGIE

Pro scénář **evakuace s návazností na celkový výpadek elektrické energie** byl zvolen odlišný přístup zpracování. Jeden ze studentů, který se zabýval

evakuací, uvažoval případ zasažení mimořádnou událostí, která by postihla značnou část území ČR. Nejdříve napsal příběh a poté kladl otázky zvoleným skupinám.

Příběh začíná rozeznáním sirén. Student uvádí, že si s rodinou mysleli, že je to jenom zkouška, a pak si uvědomili, že není první středa v měsíci. Předpokládá fungující oblast varování a vyrozumění. Dále uvádí, že se do hodiny rozezněla další výstražná znamení umístěná na automobilech. Uvádí možnost zmatku až chaosu. Předpokládá pozitivní působení sdělovacích prostředků, které občanům vysvětlí, jaké neodkladné činnosti mají v takové situaci dělat. V příběhu byla zdůrazněna role matky, která nechtěla ani věřit, co se vlastně děje. Mladší sourozenec naopak protestoval a nechtěl uposlechnout pokynů rodičů. Projevilo se spoléhání na základní záchranné složky IZS ČR a pomocné složky IZS ČR. Předpokládal pomoc například Armády ČR a jejich technických prostředků pro záchranu osob.

Z příběhu vplynuly odpovědi na jednotlivé otázky. V odpovědích na to, co by dělali, vplynula například určitá rozhořčenost nad tím, co se vlastně stalo. Navazující krok je snaha získat informace z určitého informačního zdroje. Dále se projevilo úsilí schovat cenné věci a ukrýt je například do sklepa nebo do garáže. V odpovědích je zřetelná tendence spoléhat na informační zdroje a z nich získané informace využít pro základní činnosti k záchraně osob. Projevila se obava, co s nimi bude a kam půjdou při tomto mimořádném stavu. Výzkumník uvádí, že by si vzal doklady, peníze a základní jídlo. Za důležité považují „být při mimořádné události se svými přáteli“. Překvapivě působí u těchto mladých výzkumníků, že uvažují z hlediska rozsahu krizové situace o krajské územní spolupráci s návazností na mezinárodní spolupráci.

Rodina by se snažila zjistit, co se vlastně stalo, zajistit si přístup k informačním zdrojům, vzít si sebou důležité doklady, peníze a základní jídlo. Objevila se preference pohybu s přáteli v případě vyhlášení evakuace.

Přátelé (kamarádi) byli překvapeni hmotnostním omezením evakuačního zavazadla (15 kg jim připadalo minimální). Mladí výzkumníci vyhodnotili, že by dotazovaní přátelé měli snahu vzít si o několik kg více. Zaznamenána byla určitá obava, která je spojena s tímto mimořádným stavem, „Kam asi pojedeme? Co s námi bude“? Výzkumníci u přátel zjistili i touhu po dobrodružství.

Zajímavý dotaz výzkumníka byl: **Jaká by byla vaše činnost, kdyby globálně vypadl elektrický proud například v celé České republice a nevěděli byste, kdy to bude opraveno?**

V příběhu „Já“ si výzkumník přiznal, že by situaci vnímal jako běžný výpadek elektrického proudu a očekával, že zainteresovaní pracovníci do několika minut nebo hodin výpadek opraví. Pokud by se situace do několika hodin nevyřešila, začal by zjišťovat, co se vlastně stalo a očekával by informace od úřadů nebo od společnosti ČEZ. Dále uvedl: „co nejméně otevřít ledničku a mrazák, aby se potraviny nezkažily“ a jídlo předpokládal připravovat na plynovém variči. Dále by se snažil sehnat nějaký agregát, jako náhradní zdroj elektrické energie.

„**Rodina**“ by zapnula světla v domě, aby poznala ukončení výpadku. Předpokládá použít svíčku a svítilnu. Rodiče by chtěli strávit mimořádnou situaci příjemně, například formou výletu nebo by hráli stolní hry.

„**Přátelé**“ by rozsvítili svíčky nebo petrolejku. Začali by konzumovat potraviny, které nepotřebují chlazení. Chodili by spát se setměním a volný čas by trávil například na kole. Ledničku by napojili na náhradní zdroj elektrické energie.

Jeden výzkumník napsal úvahu o problému globálního výpadku elektrizační soustavy. Vnímá mimořádnou závažnost výpadku, protože „celá naše civilizace je velmi závislá na elektrině“. Uvědomuje si, že kdyby nastal globální výpadek, tak nejen, že nepůjde lednička a zkaží se jídlo, ale také například nepůjdou pokladny v obchodech s návazností na skutečnost, že by si nebylo možné nic koupit. Dále uvádí, že by nepracovaly banky a nebylo by možné čerpat palivo. Odvozuje, že nebude možné provádět běžné úkony, protože vše je závislé na počítačích a elektronice.

Vyvozuje, že dlouhodobý výpadek může způsobit značné ztráty na životech například v dopravě, kde by přestaly fungovat semaforey a signalizace. Dopravní nehody by nebylo možné oznámit záchranářům vzhledem k nefunkčnosti telefonů a další spojovací techniky. V nemocnicích by přestaly fungovat životně důležité lékařské přístroje. Autor uvádí, že některé nemocnice mají záložní zdroje a agregáty, ale obává se, jestli by vydržely několik dnů. Totéž uvádí o mobilních operátorech. I když mobilní síť může fungovat, ale lidé si nebudou moci dobít mobilní telefony. V závěru konstatuje, že většina respondentů, s kterými se setkal a diskutoval, nepřipouští, že **výpadek elektrické energie je určitý problém**. Dokonce se setkal s názory „mně by to vůbec nevadilo“. Uvedené názory jsou podle studenta chybné. V závěru uvádí: „většina lidí si myslí, když se mohou obejít bez počítače, tak se budou umět hladce vyrovnat s globálním výpadkem elektrické energie“.

Jeden výzkumník zvolil jako příčinu pro scénář evakuace **hurikán**. V příběhu „**Já**“ se věnoval obsahu evakuačního zavazadla, kde by neměly chybět osobní doklady, peníze, kartička na slevu MHD, oblečení, pláštěnka, spacák, švýcarský nůž, mobil s nabíječkou a další věci. Před odchodem z domova by zajistil dům proti cizímu vniknutí. Jeho další činností by bylo dostavit se k evakuačnímu vozidlu a řídit se pokyny evakuačního týmu.

Rodiče a prarodiče by si do evakuačního zavazadla přibalili osobní doklady, průkaz zdravotní pojišťovny, údaj o krevní skupině, průkaz diabetika, průkaz ZTP, pojistné smlouvy a cennosti a mnoho dalších potřebných věcí. Zde můžeme usuzovat, že tato skupina respondentů je již pozitivně ovlivněna vzdělávacími pořady vydávanými v současnosti MV - GŘ HZS ČR. Předpokládali dostavit se v stanoveném termínu do evakuačního střediska. Před opuštěním bydliště by vypnuli elektrické a plynové spotřebiče mimo ledniček a mrazničků. Poukázali na evakuaci domácích zvířat. Svým dětem by vložili do kapes cedulky se jménem a adresou z důvodu jejich identifikace. Dále by se ujistili, jestli i sousedi vědí o evakuaci. Svoje domovy by zajistili proti rabování.

Výzkumník se v příběhu vyjádřil k živelní pohromě – **hurikánu**. Uvádí, že o události se dověděl z televize a lidé byli následně informováni v mimořádném

vysílání, že se mají připravit na evakuaci. Položil si otázku „**Co si s sebou vzít**“, doklady, oblečení, pláštěnku, spacák, karimatku, hygienické potřeby, přibory, jídlo a pití. Velmi důležitý je mobilní telefon. V příběhu si nechal poradit od otce, aby si vzal různé stolní hry pro využití volného času. Před opuštěním domova by společně s rodinou zajistili byt proti cizímu vniknutí, vypnuli spotřebiče, plyn a vodu. Po uvedených činnostech by se dostavili k evakuačnímu vozidlu a řídili by se pokyny evakuačního týmu.

I v tomto případě je možné pozorovat zřejmou snahu, aby scénář dopadl dobře. Uvádí „naše město našťěstí leží mimo dosah hurikánu“. Na závěr konstatuje, že už je vše bez problémů a že jsou společně s rodinou v bezpečí domova.

4 SCÉNÁŘ ZŮSTALO MI JEN, CO MÁM NA SOBĚ

Výzkumníci si položili otázku „**Jak byste se zachovali, kdybyste se ocitli v mimořádné situaci, že vám zbylo jen to, co máte na sobě, například z důvodu náhlé živelní pohromy?**“ V odpovědi na uvedenou otázku v jejich osobních činnostech (Já) by zjišťovali, co se vlastně stalo s návazností na rozsah celkových škod na životech a na majetku. Zřetelná je tendence hledat pomoc a dočasné ubytování u známých, pokud je mimořádná událost nezasáhla také. Projevili snahu poradit se s příbuznými a společně zjistit, kde obstarat finanční prostředky, stravu a oblečení. Často uvádějí, že by se spojili s pojišťovny a zajistili by si finanční prostředky z pojišťovacích smluv. Uvádějí spojitost mimořádné situace se ztrátou dokladů a zajištěním nových dokumentů na městském úřadě. Projevili tendence k očekávání, že budou organizovány záchranné operace samotnými městy nebo obcemi. Popisují, že by odjeli ke svým příbuzným do jiné části regionu, kde by si našli práci a umožnili by svým mladším sourozencům návštěvu škol. Závěrem by se snažili opět dostat do normálního života.

U **respondentů „rodina“** zjistili tendenci ke zjištění škod u sebe i u ostatních v návaznosti na pomoc dalším lidem. Snažili by se zavolat příbuzným a známým, kteří nejsou v postižené oblasti a požádat je o pomoc. Výzkumníci postřehli úsilí vyhledat a spojit se s ostatními lidmi, kteří jsou podobně postiženi mimořádnou událostí a společným úsilím zajistit pomoc sobě i ostatním. Zaznamenali námět na uspořádání charitativních akcí na pomoc lidem postižených touto mimořádnou událostí. Jeden z rodičů upozorňuje na negativní zkušenost s fiktivními organizacemi, snažícími se vydělat na „nešťěstí“ druhých lidí. Proto je důležité osobně se setkat s lidmi krizových oblastí a přesvědčit se, zda se finanční částky nacházejí u správných osob. Po záchraně osob a majetku je důležité vyřizování záležitostí, týkajících se důležitých osobních dokladů a pojištění domácnosti. Rodiče by hledali pomoc u známých nebo u státu. **Prarodiče** dávají důraz na zajištění nezbytných léků, vyhledání pomoci u specializovaných odborníků (například u psychologů) a požádali by policii o ochranu proti případnému rabování.

„**Kamarádi**“ spoléhali na známé včetně ubytování, jinak by požádali o pomoc stát. Dávali důraz na vyřizování pojištění hmotného majetku. Zmínili se o záchraně majetku ze zničených domovů a úsilí rychle začít „žít normálním životem“ (tzn. udržet si práci, hledat nové bydlení, zachovávat klid a duševní pohodu).

Výzkumná skupina se ve svých příbězích zaměřila **na tři možné příčiny** pro stav „zůstalo mi jen, co mám na sobě“: **povodeň, hurikán a rozsáhlý výbuch plynu s následným poškozením města**. **Povodeň** byla zdůvodněna četností výskytu v České republice a pocity lidí „živelná katastrofa, kterou nemá nikdo rád“. V příběhu je uvedeno kladné hodnocení záchranných činností složek IZS ČR. Zřejmá je snaha pomoci blízkým i ostatním lidem. Opět je zdůrazněna důležitost vyřízení pojištění ve vztahu ke škodám na majetku.

V příběhu, kde je příčinou **hurikán**, je mimo jiné uvedeno „město bylo srovnáno se zemí“. Autor předpokládá, že se na postiženém území vyskytovala nenávisť a bezmoc mezi obyvatelstvem. Funguje státní správa, která je schopna zajistit náhradní ubytování a stravu ve formě nouzově postaveného tábora. Výzkumník by raději bydlel u známých, protože je to pohodlnější než v nouzově postaveném táboře. Oceňuje záchranné činnosti složek IZS ČR v postižených oblastech. Závěrem je z jeho pohledu uvedeno, že většina našich občanů očekává v případě výskytu mimořádné události pomoc od státu (finanční a hmotnou).

Třetí příběh s příčinou k **výbuchu plynu s následným poškozením města**. Vedle již uvedených reakcí je v oblasti sociálních kontaktů zaznamenána obava o rodinu, blízké a o ostatní obyvatelstvo. Opět je uvedeno vyrovnání škod s pojišťovnami. Pro věkovou skupinu osmnáctiletých jsou velmi důležití přátelé, kamarádi a přítelkyně.

5 ZOBECNĚNÉ POZNATKY Z EXPERIMENTU

Experiment k projektu o schopnosti společnosti reagovat na krizové situace, postavený na výzkumu mladé generace, vychází z modelového vyjádření bezpečnostní reality (Janošec, [3], 2007), dekomponovaného do entity tří základních komponent:

$${}^{s,t,r}\mathbf{BR} = ({}^{s,t,r}\mathbf{B}, {}^{s,t,r}\mathbf{BP}, {}^{s,t,r}\mathbf{BS}),$$

kde jsou parametry **s** – prostor (PU - Pardubice, AA - Praha, SL - Slaný, SU - Šumperk), **t** - čas, **r** - stav (např. povodeň, průmyslová havárie, zemětřesení, dopravní nehoda, požár ap.). **B** je měřitelná hodnota bezpečnostního stavu (např. u zemětřesení určeno Richterovou stupnicí), **BP** je model bezpečnostní politiky, **BS** pak model bezpečnostního systému.

Teoreticky mohou mladí výzkumníci zkoumat jakýkoliv problém bezpečnostní reality (stavy **r** = 1 až 15 podle TOMÍKA) prostřednictvím **scénářů** (**S**), které v každém modelu **M(ti)** zobrazí stav elementárních prvků v čase **ti**,

kterými jsou aktéři **A**, jejich vztahy **R** a prostředí **E**. Scénář obsahuje posloupnost modelů, odlišených změnou času.

$$S = (M(t_1), M(t_2), \dots, M(t_i), \dots, M(t_n))$$

Každý model je samostatným systémem s vnitřní strukturou prvků - aktérů (**A**) a jejich vzájemných vztahů (**R**), které probíhá v určitém prostředí (**E**). Scénáře jsou produktem mladých výzkumníků a předmětem následné analýzy.

$$M(t_i) = (A(t_i) \cap R(t_i)) \cup E(t_i)$$

Ve vztahu jednotlivé symboly znamenají: **A(t_i)** je množina aktérů v modelu scénáře v čase **t_i**, **R(t_i)** je množina vztahů v modelu scénáře v čase **t_i**, **E(t_i)** je množina prostředí, v němž probíhají vztahy mezi aktéry v čase **t_i**, \cap je průnik množin a \cup je sjednocení množin (matematické operátory).

Co je to „*schopnost společnosti reagovat na krizové situace*“? Z hlediska mladých výzkumníků (^{PU}V1, ^{PU}V2, ^{PU}V3) to je subjektivní hodnocení nebo lépe výpověď o stavu bezpečnostní politiky (^{s,t,r}BP) a stavu bezpečnostního systému (^{s,t,r}BS) v přiblížení pro jedno **r** z pohledu **JA** (já), **RO** (rodina), **PR** (přátelé).

Výzkumníci, kteří představují nedostatečně reprezentativní vzorek mladé generace ve věku kolem 18-ti let, byli stanovenými postupy vybráni a jsou:

- * nositeli „nezralých“ poznatků, znalostí, dovedností a zkušeností;
- * spojení s mikroregionem, kde se utvářely jejich osobnosti, kde znají místní geografickou, socioekonomickou i urbanistickou situaci;
- * nositeli představ o způsobu reagování na krizové situace (TOMÍK – situace byly formulovány pro ně), i když nemají úplné poznatky o BP a BS, bylo na ně vzdělávacím systémem a rodinnou výchovou působeno.

Proč se mají ptát na názory jiných? Je to proto, že si sami ujasní názory tím, že zaznamenají reakce jiných. Dotazování plní funkci výzkumnou i výchovnou. Výzkumníci se naučí přijímat jiné názory a porovnávat je.

Co bylo cílem experimentu?

A - Vytvořit si představu o stavu a úrovni schopností mladé generace reagovat na krizové situace, to znamená:

- * co si o situaci myslí,
- * jak si situaci umí představit,
- * jak vyhodnocují a vyhledávají rizika krizových situací,
- * v čem vidí problémy a možnosti rozvoje krizových situací,
- * jak jsou schopni rozlišovat bezpečnostní politiku (zákony, normy, předpisy),
- * jak jsou schopni rozlišovat bezpečnostní systém: fungování záchranných složek, státní správy, dalších spoluúčastníků na řešení krizové situace.

B - Zjistit odlišnosti od očekávaného a žádoucího stavu, to znamená:

- * existuje teoretická možnost reagování na krizové situace, která vychází
 - ze zákonů a pravidel stanovujících státu a místní správě, o co se mají postarat,
 - z připravenosti obyvatelstva podílet se na řešení krizových situací,

- * pohled na připravenost obyvatelstva z pohledu mladých výzkumníků (na skupiny obyvatelstva podle věku, profesí, dovedností).
- * V čem se přístupy mladé generace liší?
- * Jaké se ukazují nové nástroje pro reagování v krizových situacích?

C - Validita informací, to znamená:

- * Jak jsou dodržovány podmínky zjišťování informací?
 - Bezprostřední vlastní reakce a její záznam (neupravovat),
 - bezprostřední reakce v rodině a její záznam,
 - bezprostřední reakce u přátel a její záznam.
- * Úplnost dotazů na problém:
 - Jakou strukturu otázek byli schopni vytvořit?
 - Jak jsou schopni zaznamenat odpovědi?
 - Jak jsou schopni se z dotazů poučit (jak se formoval jejich vlastní názor v průběhu výzkumu)?
- * Poctivost při naslouchání:
 - Není některý záznam smyšlený?
 - Nejsou záznamy zatíženy chybou jednotlivce?

Reálné využití výsledků experimentu. První zájem směřuje k ujasnění si, co je výsledkem provedeného experimentu? Z hlediska krizových stavů byly shromážděny informace k **r1** - zamoření ovzduší, **r2** - evakuace s návazností na celkový výpadek elektrické energie, **r3** - zůstalo mi jen to, co mám na sobě. To znamená, že jsme získali ke krizovým situacím **r1**, **r2**, **r3** modely bezpečnostní reality jednotlivých mladých výzkumníků **V1**, **V2**, **V3**, které byly vytvořeny sjednocením modelů představ **JA**, **RO**, **PR**. Operátor sjednocení **U** je pomocně použit, i když nejde o množiny, ale o modely. Znamená, že co je v modelech stejné, se zobrazí jen jednou a sjednocují se pouze odlišnosti. Označení **B'**, **BP'**, **BS'** znamená vytvoření obrazu modelu, který je zatížen osobními vlastnostmi výzkumníka, jeho náhledem. Bezpečnostní realita je jen jedna, ale obrazy jejich modelů jsou odlišné.

$${}^{PU,t,r1}BR = ({}^{PU,t,r1}B', {}^{PU,t,r1}BP', {}^{PU,t,r1}BS')_{V1} = ({}^{PU,t,r1}B', {}^{PU,t,r1}BP', {}^{PU,t,r1}BS')_{V1-JA} \cup ({}^{PU,t,r1}B', {}^{PU,t,r1}BP', {}^{PU,t,r1}BS')_{V1-RO} \cup ({}^{PU,t,r1}B', {}^{PU,t,r1}BP', {}^{PU,t,r1}BS')_{V1-PR}$$

Stejně to platí pro další dva členy výzkumné skupiny, kde jsou uvedeny pouze jejich souhrnné obrazy jako výslednice předchozího poznání.

$${}^{PU,t,r1}BR = ({}^{PU,t,r1}B', {}^{PU,t,r1}BP', {}^{PU,t,r1}BS')_{V2}$$

$${}^{PU,t,r1}BR = ({}^{PU,t,r1}B', {}^{PU,t,r1}BP', {}^{PU,t,r1}BS')_{V3}$$

Totéž platí pro modely ${}^{PU,t,r2}BR$, ${}^{PU,t,r3}BR$.

V předchozích částech byly shrnuty poznatky k jednotlivým krizovým situacím a byly uvedeny zejména ty skutečnosti, které byly mladými výzkumníky více zvýrazněny. Můžeme si souhrnně odpovědět na **některé poznatky k cílům experimentu**.

A - Vytvořit si představu o stavu a úrovni schopností mladé generace reagovat na krizové situace.

- * Krizové situace je oslovují a vyvolávají zájem.
- * Situaci si umí představit, ale s různou hloubkou, jsou však zatíženi představou o „dobrém konci“.
- * Podle úrovně představivosti poměrně logicky vyhodnocují a vyhledávají rizika krizových situací.
- * Vzhledem k menším životním zkušenostem nevidí možné problémy při rozvoji krizových situací, je v tom cítit, jako by to šlo mimo ně, že se jim negativní varianta vyhne.
- * Nejsou schopni rozlišovat bezpečnostní politiku (zákony, normy, předpisy), i když vědí, že něco je, spoléhají na fungující stát a samosprávu.
- * Prvky integrovaného záchranného systému vnímají jako fungující zálohu pro případy krizových situací. Snad proto na ně spoléhají více než na sebe. Projevují slovní ochotu pomáhat, není však zřejmé, jestli mají potřebné dovednosti.

B - Zjistit odlišnosti od očekávaného a žádoucího stavu.

- * Pohled mladých výzkumníků na připravenost obyvatelstva ukázal na nové charakteristiky chování různých skupin společnosti, které se mohou projevit v řešení krizových situací. Výrazné jsou technické prostředky jako mobil, hromadné sdělovací prostředky, počítačové technologie.
- * Přístupy mladé generace se liší v intenzivnějším využití novějších technologických a technických prostředků, pravděpodobně v nižší dovednosti a celkově nižších schopnostech, které ale nebyly společností procvičeny.
- * Důvěra ve fungující státní systém pomoci v nouzových situacích, jsou přesvědčeni, že stát je schopen reagovat na krizové situace.

ZÁVĚR

Závěrem jsme chtěli poukázat na možnost a důležitost se věnovat mladým lidem v oblasti reakce na krizové situace a seznámit je se základy vědecké práce v uvedené oblasti. Experiment výzkumu mladé generace o schopnosti společnosti reagovat na krizové situace měl ověřit možnosti zjišťování vzorku pohledů mladou generací na krizové stavy. Příspěvek informoval o průběhu experimentu ve skupině pardubického regionu. Vybrané základní scénáře shrnuly poznatky mladých výzkumníků ke třem jimi vybraným modelovaným stavům. Specifikace zvláštností výzkumu v regionech se zákonitě promítá do souboru obecných poznatků, které formulují mladí výzkumníci. Pardubická skupina se například liší ve volbě scénářů podle koncentrace průmyslu a představ o krizových situacích. V zájmu organizátorů výzkumu je zjištění odlišností v porovnání s očekávanou reakcí. A s tím skutečně mladí výzkumníci přišli. Provedená výzkumná práce mladých výzkumníků v jednotlivých regionech může být použita pro rozvoj využití poznatků pro regiony, jejich politické představitele, síly použitelné pro řešení

krizových situací, občany, rozšíření vědeckých poznatků, pro meziregionální a mezinárodní spolupráci.

Příspěvek vznikl v rámci projektu "Bezpečnost občanů – krizové řízení" (VF20112015018).

Literatura

- [1] JANOŠEC, Josef. *Strategická studia pro Bezpečnost a obranu státu*. [Habilitační práce]. Brno: VA v Brně, 2004. 190 s.
- [2] JANOŠEC, Josef a kolektiv. *Bezpečnost a obrana České republiky 2015 - 2025*. Praha: MO ČR - AVIS Praha, 2005. 200 s. ISBN 80-7278-303-3.
- [3] JANOŠEC, Josef. Sekuritologie - nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 3, s. 3 - 14. ISSN 1210-3292. Dostupný z WWW: <http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/_2007/rozhledy3.pdf>.
- [4] JANOŠEC, Josef. Spojovací články bezpečnosti občana a státu. *Vojenské rozhledy*, 1997, č. 3, s. 11 - 18. ISSN 1210-3292.
- [5] JANOŠEC, Josef, NĚTEK, Václav. *Výzkum mladé generace o schopnosti společnosti reagovat na krizové situace*. [Grantová přihláška standardního projektu pro GA ČR]. Brno: VCB, 2007. Registrační číslo: 403/08/1689.
- [6] JANOŠEC, Josef. Sekuritologie a předpoklady výzkumu krizových stavů v regionech. In *Problematika řešení mimořádných událostí a krizových situací v regionech a zapojení privátního sektoru*. Uherské Hradiště: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007, 10 s. ISBN 978-80-7318-555-8. CD.

Kontaktní údaje:

doc. Ing. Josef Janošec, CSc.,

MV – GŘ HZS ČR, Institut ochrany obyvatelstva, Na Lužci 204, 533 41 Lázně Bohdaneč,

e-mail: josef.janosec@ioolb.izscr.cz, tel.: +420950580220,

mjr. Mgr. Petr Kadlec, Ph.D.,

HZS Pardubického kraje, Teplého 1526, 530 02 Pardubice,

e-mail: petr.kadlec@pak.izscr.cz.